

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра цивільного права

О.С.ОЛІЙНИК

НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для підготовки до семінарських занять
магістрантів 1-го курсу денної форми навчання
спеціальність «ПРАВО»
Спеціалізація «ПРИВАТНЕ ПРАВО»

Івано-Франківськ, 2017

ББК 67.9 (4УКР)310

0-75

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол № 1 від 29 серпня 2017 року).

Затверджено на засіданні Науково-методичної ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол № 1 від 05 жовтня 2017 року).

Рекомендовано до друку Рішенням Вченої ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол № 3 від 27 листопада 2017 року).

Рецензенти:

Банасевич І.І.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Яремак З.В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри судочинства Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Олійник О.С. Недоговірні зобов'язання: Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять магістрантів 1-го курсу денної форми навчання (спеціальність «Право», спеціалізація «Приватне право») [текст] / Оксана Степанівна Олійник. – Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут ПНУ, 2017.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки семінарських занять студентів магістратури денної форми навчання з навчальної дисципліни «Недоговірні зобов'язання» та підготовки до здачі семестрового контролю. У методичних вказівках викладені короткі методичні рекомендації до тем, що виносяться для обговорення на семінарських заняттях, які полегшать підготовку студентів, перелік питань для перевірки знань, які сприятимуть поглибленому вивченню матеріалу з курсу та програмові вимоги до семестрового контролю з даного предмету.

До тем запропонований перелік наукової та навчально-методичної літератури, нормативних актів, які регулюють правовідносини, що виникають з недоговірних зобов'язань.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

ББК 67.9 (4УКР)310

© Олійник О. С., 2017

© Навчально-науковий юридичний інститут
Прикарпатського національного
університету імені В.Стефаника

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ПЕРЕДМОВА

Цивільне право є однією з основоположних дисциплін юридичного циклу, яке досліджує правове регулювання великого масиву суспільних відносин, що складаються в повсякденному житті. Соціально-економічні та політичні процеси, які відбуваються в Україні, природно потребують реформування цивільно-правових відносин. У свою чергу, це викликає як необхідність вдосконалення цивільного законодавства в цілому, так і доцільність вдосконалення зобов'язального права, зокрема системи недоговірних зобов'язань, адже історично складена традиція цивільного права виділяє дві групи зобов'язань: зобов'язання, що випливають з договорів та зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди.

Сьогодні в Україні активно розвиваються і діють інститути недоговірної відповідальності та недоговірних відносин. Це пояснюється розвитком рекламних відносин, Інтернет-послуг, великою кількістю засобів масової інформації, широким використанням джерел підвищеної небезпеки та іншими обставинами. Недоговірні зобов'язання та недоговірна відповідальність мають велике значення для розвитку цивільно-правової науки в Україні. Часто виникають відносини, які в договірному порядку врегулювати неможливо. Тому виникає необхідність застосування інституту недоговірних зобов'язань та недоговірної відповідальності. Забезпечення права на відшкодування шкоди відображає загальну тенденцію посилення захисту прав приватної особи, яка має місце в Україні в останні десятиліття. Адже після здобуття незалежності Україна почала розбудову демократичної, правової, соціальної держави, формування громадянського суспільства, в центрі уваги якого знаходяться людина, захист її цивільних прав та інтересів, всебічне забезпечення прав і свобод людини проголошене найвищою соціальною цінністю, що прямо закріплено у Конституції України. Тому правового регулювання на рівні Цивільного кодексу знайшли такі види недоговірних зобов'язань як публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу, ведення справ в інтересах іншої особи без її доручення, створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. А цивільно-правові зобов'язання, які виникають із заподіяння шкоди, безпідставного збагачення, оголошення конкурсу набули нового, розширеного змісту.

На дослідження недоговірних зобов'язань були спрямовані праці таких відомих науковців-цивілістів як Б.С. Антомонов, А.М. Белякова, С.С. Бичкова, Д.В. Боброва, Л.К. Буркацький, М.К. Галянтич, Н.Ю. Голубєва, А.І. Загорулько, О.С. Іоффе, Т.С. Ківалова, Н.С. Малєїн, О.О. Отрадна, В.Д. Примак, В.Т. Смірнов, А.А. Собчак, Е.А. Флейшиц, Є.О. Харитонов та інші.

Сьогодні проблеми деліктної відповідальності не втратили своєї актуальності. Недоговірні зобов'язання є поширеним явищем у будь-якій державі. Вони виникають з різних підстав. Їх регулювання здійснюється Цивільним Кодексом України та іншими актами законодавства. Проте є певні особливості, які не врегульовані законодавством, а визначення змісту, структури, системи зазначених правовідносин дасть можливість проаналізувати та відзначити позитиви чи недоліки чинного законодавства. Відшкодування шкоди є одним із найважливіших інститутів цивільного права, тому умови реалізації права на відшкодування шкоди потребують постійного дослідження ефективності функціонування правового механізму, який регулює процес захисту цивільних прав, що надасть можливість виявити ті сегменти відносин, які не врегульовані чи недостатньо врегульовані чинним законодавством України. Перед правозастосовувачем існує завдання встановлення справедливого балансу між інтересами потерпілих (їх інтерес у тому, щоб отримати відшкодування власних витрат) і порушників (їх інтерес у тому, щоб не відшкодувати більше того, ніж потрібно). Сумісними зусиллями науки і практики необхідно досягти оптимального поєднання зазначених інтересів.

Досить часто для вирішення проблемних питань недоговірних зобов'язань варто звернутися до іноземного законодавства, в якому знайшло відображення практичне вирішення того чи іншого проблемного питання з метою проведення порівняльного аналізу, що дасть змогу не тільки вирішити проблемні питання, а й дослідити причини та умови їх

виникнення. Незважаючи на прийняття Цивільного кодексу України у 2003 році, цивільне законодавство все ж таки потребує подальшого вдосконалення, а деякі його концептуальні положення – додаткового переосмислення з метою забезпечення прав та інтересів громадян.

З огляду на зазначене засвоєння програми навчальної дисципліни «Недоговірні зобов'язання» набуває вельми важливого значення. Його метою є встановлення та дослідження умов, специфіки окремих видів недоговірних зобов'язань; аналіз умов, підстав та видів недоговірної відповідальності, відпрацювання навичок застосування норм, що регламентують ці відносини. Відображаючи зміни у вітчизняній концепції регулювання цивільних відносин, ЦКУ, як вже зазначалося вище, вміщує нові види недоговірних зобов'язань. Поява нових зобов'язань, природно, зумовлює необхідність теоретичного осмислення змісту та сенсу нової норми, особливості її застосування на практиці. Завданням запропонованої навчальної дисципліни є встановлення та дослідження умов, специфіки, видів недоговірних зобов'язань, підстав та умов недоговірної відповідальності.

Методичні вказівки розроблені на основі та з урахуванням положень Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року, законодавчої бази та юридичної практики, що стосується недоговірних відносин, а також враховує досягнення науки цивільного права.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Недоговірні зобов'язання» студенти повинні **знати:**

- діюче цивільне законодавство, основні положення правового регулювання недоговірних зобов'язань, поняття системи зобов'язань із відшкодування шкоди;
- способи захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб;
- основні проблемні питання теорії, практики та законотворчості в частині недоговірних відносин та можливі шляхи їх вирішення, тенденції розвитку законодавства України та наукової доктрини з питань відшкодування шкоди.

вміти:

- здійснювати порівняння, аналіз норм цивільного законодавства, тлумачити норми цивільного законодавства та застосовувати їх на практиці;
- аналізувати особливості правового регулювання окремих видів зобов'язань із відшкодування шкоди;
- характеризувати складові елементи окремих видів зобов'язань із відшкодування шкоди чи зобов'язань із односторонніх правочинів;
- застосовувати норми зазначеного інституту в процесі практичної роботи.

Критерії оцінювання студента:

- відповідь студента повинна бути точною (тобто, відповідати на питання так, як воно сформульовано у завданні);
- зрозумілою (логічною і стилістично грамотною);
- змістовною;
- повинна містити посилання на законодавчі та інші джерела.

Відповідно до навчального плану дисципліна «Недоговірні зобов'язання» включає лекційні, семінарські (практичні) заняття та самостійну роботу студентів. В даний методичний посібник включена тематика та зміст семінарських (практичних) занять, а також програма курсу. До кожної теми подаються методичні поради до її вивчення, акцентується увага на основних проблемних питаннях, які стосуються поданої теми. Крім того, до кожної теми подається основна та додаткова література, а також перелік нормативно-правових актів, які є законодавчою основою регулювання певного виду цивільних відносин. До кожної із тем, винесених на розгляд на семінарське заняття пропонуються перелік контрольних запитань, термінологічний словник, а також практичні завдання та задачі, які сприятимуть кращому засвоєнню теми, пропонуються питання для індивідуальних виступів (рефератів).

Наявність у студентів сукупності знань в сфері недоговірних зобов'язань стане суттєвою передумовою якісної підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі права.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ»

Змістовий модуль 1.

Загальні положення про недоговірні зобов'язання. Зобов'язання, що виникають з односторонніх правочинів.

ТЕМА 1. Загальні положення про недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: поняття, види, особливості правового регулювання

Поняття і система зобов'язань в цивільному праві. Історичний розвиток положень про недоговірні зобов'язання у цивільному праві: римське приватне право, дореволюційний період, радянське право, сучасне право. Основні тенденції розвитку сучасного зобов'язального права.

Підстави виникнення і припинення зобов'язань. Основні функції зобов'язання. Поняття, склад, підстави виникнення недоговірних зобов'язань. Види недоговірних зобов'язань. Загальні та спеціальні ознаки недоговірних зобов'язань. Розмежування договірних та недоговірних зобов'язань.

ТЕМА 2. Правова характеристика публічної обіцянки винагороди

Поняття та особливості цивільно-правових зобов'язань, що виникають із односторонніх правомірних дій. Право на публічну обіцянку винагороди без оголошення конкурсу. Поняття публічної обіцянки винагороди. Ознаки публічної обіцянки винагороди. Суб'єкти публічної обіцянки винагороди. Зміст завдання. Строк (термін) виконання завдання. Зміна умов публічної обіцянки винагороди. Правові наслідки виконання завдання. Припинення зобов'язання у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди.

Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу. Співвідношення норм про зобов'язання із публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу та публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу. Поняття конкурсу та його види. Генезис поняття конкурсу. Суб'єкти конкурсного правовідношення. Право на оголошення конкурсу. Умови конкурсу. Зміна умов конкурсу. Відмова від проведення конкурсу.

Правовий статус переможця конкурсу. Особливості оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс. Права переможця конкурсу. Повернення учаснику конкурсу речі, поданої на конкурс. Захист прав учасників конкурсу.

ТЕМА 3. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

Теоретико-історичний аспект становлення зобов'язання в майновому інтересі іншої особи без її доручення. Правова природа ведення чужих справ без доручення. Умови виникнення зобов'язання з ведення чужих справ без доручення. Право на вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Поняття гестора та домінуса, їх права та обов'язки. Надання звіту про вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Відшкодування витрат, понесених особою у зв'язку із вчиненням нею дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Спільні та відмінні риси зобов'язання із вчинення дій в чужому майновому інтересі та зобов'язань із безпідставного збагачення та зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я, життя фізичної особи, майна фізичної чи юридичної особи.

ТЕМА 4. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи

Відшкодування шкоди як спосіб захисту цивільних прав та інтересів. Нормативні підстави застосування окремих способів захисту цивільних прав та інтересів. Суб'єкти відповідальності.

Методологічні засади дослідження зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи. Право на життя. Правова характеристика зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи. Суб'єкти зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Об'єкт зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Умови виникнення даного виду зобов'язань. Поняття реальної загрози для здоров'я та життя фізичної особи. Спрямованість дій на рятування здоров'я та життя фізичної особи. Відсутність у особи, яка рятувала здоров'я та життя фізичної особи відповідних повноважень на вчинення таких дій. Виникнення у рятувальника шкоди внаслідок вчинення ним рятувальних дій щодо здоров'я та життя фізичної особи.

Місце зобов'язань, що виникають внаслідок рятування та життя фізичної особи поміж інших недоговірних зобов'язань. Відмінність зобов'язань, що виникають з рятування здоров'я та життя фізичної особи від деліктних зобов'язань. Умови виникнення зобов'язань у зв'язку з рятуванням майна іншої особи. Істотність цінності майна.

ТЕМА 5. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи

Поняття та ознаки зобов'язання зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Умови виникнення відповідних зобов'язань та їх зміст. Суб'єктний склад зобов'язань.

Зміст зобов'язання зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

ТЕМА 6. Правове регулювання зобов'язань, що виникають у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави

Поняття зобов'язання з безпідставного збагачення та його особливості. Історія формування зобов'язань, що виникають із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Зміст зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Концепція відсутності вини у зобов'язаннях з безпідставного збагачення. Концепція об'єктивної протиправності безпідставного збагачення. Концепція обмеженої вини.

Суб'єктний склад зобов'язання. Майно як об'єкт зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язання. Особливості відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання. Перелік безпідставно набутого майна, що не підлягає поверненню.

Співвідношення зобов'язання з набуття або збереження майна без достатньої правової підстави із суміжними правовими інститутами. Кондикції. Особливості правового регулювання зобов'язання з безпідставного збагачення у зарубіжних країнах.

Змістовий модуль 2.

Актуальні проблеми зобов'язань, що виникають із заподіяння шкоди

ТЕМА 7. Загальні положення про зобов'язання із заподіяння шкоди в цивільному праві

Поняття, ознаки, функції недоговорної відповідальності. Поняття деліктного зобов'язання. Принципи та функції інституту зобов'язання із відшкодування шкоди. Суб'єкти деліктних зобов'язань. Деліктоздатність як правова категорія. Відмінність деліктного зобов'язання від договірних зобов'язань. Система деліктних зобов'язань в чинному Цивільному Кодексі України. Генеральний делікт. Спеціальний делікт. Ознаки зобов'язання щодо відшкодування шкоди. Принципи зобов'язань із заподіяння шкоди.

Підстави виникнення деліктних зобов'язань. Протиправність поведінки заподіювача шкоди як умова відшкодування заподіяної шкоди. Об'єктивна або нормативістська теорія протиправності. Об'єктивно-суб'єктивна концепція протиправності у деліктних правовідносинах. Причинний зв'язок як умова відшкодування заподіяної шкоди (теорія рівноцінних умов, теорія необхідної умови, теорія адекватного заподіяння. Презумпція вини як особливість деліктної відповідальності. Підстави звільнення від обов'язку відшкодування шкоди. Зовнішні обставини, що впливають на поведінку заподіювача шкоди. Протиправні дії третіх осіб. Обставини, що характеризують стан заподіювача шкоди. Обставини, що характеризують поведінку потерпілого. Майновий стан заподіювача шкоди.

Відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою цивільну відповідальність. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди – системний правовий інститут. Поняття моральної шкоди. Протиправна поведінка особи, яка завдала моральної (немайнової) шкоди. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою правопорушника і її результатом – моральною (немайновою) шкодою. Вина особи, яка завдала моральної (немайнової) шкоди. Визначення розміру моральної (немайнової) шкоди.

ТЕМА 8. Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого

Характеристика законодавства з відшкодування шкоди, завданої життю, здоров'ю людини. Поняття каліцтва та іншого ушкодження здоров'я. Суб'єкти права на відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю людини. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, або іншим ушкодженням здоров'я. Додаткові витрати, пов'язані із заподіянням шкоди здоров'ю.

Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, або іншим ушкодженням здоров'я малолітньої або неповнолітньої особи. Шкода, завдана фізичній особі, під час виконання нею договірних зобов'язань. Особливості відшкодування шкоди завданої смертю потерпілого. Відшкодування витрат на поховання. Компенсація моральної шкоди. Відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від злочину.

ТЕМА 9 Спеціальні делікти в цивільному праві України. Відшкодування шкоди, завданої актами влади

Норми щодо відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їх працівником чи іншою особою. Особливості відшкодування

шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування чи посадовою (службовою) особою вищевказаних органів. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування у сфері нормотворчої діяльності. Особливості незаконного діяння заподіювача шкоди при здійсненні своїх повноважень у галузі адміністративного управління.

Порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду. Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину.

ТЕМА 10. Спеціальні делікти, що виділяються на підставі особливостей суб'єктного складу заподіювачів шкоди

Поняття малолітньої, неповнолітньої, обмежено дієздатної та недієздатної особи. Особливості відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою. Суб'єкти зобов'язання із заподіяння шкоди малолітніми особами.

Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності. Відповідальність за шкоду, заподіяну кількома малолітніми та кількома неповнолітніми особами. Особливості відшкодування шкоди батьками, які позбавлені батьківських прав. Шкода, завдана недієздатною особою, обмежено дієздатною особою чи особою, яка в момент заподіяння шкоди була нездатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

ТЕМА 11. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки

Поняття джерела підвищеної небезпеки: теоретичний аспект. Ознаки джерела підвищеної небезпеки. Види джерел підвищеної небезпеки. Особи, правомочні на відшкодування шкоди. Порядок відшкодування шкоди. Підстави звільнення володільця джерела підвищеної небезпеки від обов'язку відшкодування. Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки.

Поняття ядерного інциденту та ядерної шкоди. Особливості відшкодування ядерної шкоди. Відповідальність оператора за ядерну шкоду. Право на відшкодування ядерної шкоди та розмір відшкодування. Підстави звільнення від відповідальності за завдану ядерну шкоду.

ТЕМА 12. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг

Особливості правового регулювання відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг). Проблеми відповідальності за шкоду, заподіяну недоліками товарів, неналежним виконанням робіт і наданням послуг. Особи, зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг). Строки відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, робіт (послуг). Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, що є рухомим майном.

ТЕМА 13. Правове регулювання недоговірних зобов'язань в іноземному законодавстві: порівняльно-правовий аспект

Особливості правового регулювання недоговірних зобов'язань в законодавстві Франції. Німецьке законодавство про деліктні зобов'язання. Швейцарське законодавство про зобов'язання, що виникають з недоговірних підстав. Особливості правового регулювання недоговірних зобов'язань в англо-американському праві.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ»

I змістовий модуль. Загальні положення про недоговірні зобов'язання. Зобов'язання, що виникають з односторонніх правочинів.

№ п / п	Назва теми	Години	
		Лекції	Практичні
1.	Загальні положення про недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: поняття, види, особливості правового регулювання.	-	2
2.	Правова характеристика публічної обіцянки винагороди.	2	2
3.	Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.	-	2
4-5.	Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.	2	2
6.	Правове регулювання зобов'язань, що виникають у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави.	2	2
II змістовий модуль. Зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди в цивільному праві.			
7.	Загальні положення про зобов'язання із заподіяння шкоди в цивільному праві.	-	-
8.	Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого	2	-
9.	Спеціальні делікти в цивільному праві України. Відшкодування шкоди, завданої актами влади.	2	2
10.	Спеціальні делікти, що виділяються на підставі особливостей суб'єктного складу заподіювачів шкоди.	-	2
11.	Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.	2	2
12.	Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг.	-	2
13.	Правове регулювання недоговірних зобов'язань в іноземному законодавстві: порівняльно-правовий аспект.	-	-
За семестр		12	18

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Методичні рекомендації: У цивільному праві України, як і у більшості країн континентальної Європи, цивільно-правові зобов'язання традиційно поділяються на дві групи за таким основоположним критерієм, як підстава виникнення. При цьому, підстави виникнення недоговірних зобов'язань є досить різноплановими. Тому, недоговірні зобов'язання потрібно характеризувати в контексті зобов'язальних правовідносин в цілому, оскільки для них характерні як спільні з договірними зобов'язаннями ознаки, так і самотійні ознаки.

В ході семінарського заняття необхідно з'ясувати тенденції розвитку зобов'язального право загалом та системи недоговірних зобов'язань зокрема, визначити, які новели Цивільного кодексу 2003 року були впроваджені у порівнянні з Кодексом 1963 року стосовно недоговірних зобов'язань. Необхідно звернути увагу на загальні та спеціальні ознаки даного виду зобов'язань, розкрити підстави виникнення недоговірних зобов'язань, а також з'ясувати їх значення через призму функцій недоговірних зобов'язань.

При характеристиці недоговірних зобов'язань необхідно звернути увагу на те, що зазначені зобов'язання займають особливе місце у системі зобов'язань, що зумовлено тим, що, на відміну від переважної більшості цивільно-правових зобов'язань, які є результатом встановлення цивільних прав і обов'язків на засадах диспозитивності, ініціативи, рівності сторін тощо, зобов'язання компенсації шкоди мають чітко виражену правозахисну (охоронну) спрямованість і виникають та мають виконуватися на імперативних засадах із вираженим наданням переваг потерпілій особі.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Поняття, предмет, метод зобов'язального права України. Основні тенденції розвитку сучасного зобов'язального права.
2. Історичні передумови формування інституту недоговірних зобов'язань.
2. Поняття і система зобов'язань в цивільному праві України.
3. Поняття, склад, підстави виникнення недоговірних зобов'язань: проблемні аспекти.
4. Види недоговірних зобов'язань. Розмежування договірних та недоговірних зобов'язань.
5. Функції недоговірних зобов'язань.
6. Принципи виконання договірних та недоговірних зобов'язань.

Термінологічний словник:

Зобов'язання, недоговірне зобов'язання, договір, правочин, система недоговірних зобов'язань, делікт, цивільне правопорушення, імперативний метод правового регулювання, диспозитивний метод правового регулювання, договірне зобов'язання, синалагматичні зобов'язання, односторонні зобов'язання, двосторонні зобов'язання, активні зобов'язання, пасивні зобов'язання, зобов'язання з множинністю осіб.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення зобов'язання згідно норм цивільного законодавства?
2. Назвіть основні функції зобов'язання та розкрийте їх зміст?
3. Розкрийте співвідношення договірних та недоговірних зобов'язань?
4. Наведіть приклади односторонніх правомірних дій, що є підставою виникнення договірних та недоговірних зобов'язань?
5. Назвіть основні етапи розвитку недоговірних зобов'язань у цивільному праві України?
6. Розкрийте значення рецепції положень римського приватного права для правового регулювання недоговірних зобов'язань?

Завдання.

1. Які з наведених правовідносин належать до недоговірних зобов'язань:
 - а) громадянка О. звернулася до суду з позовом про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб органів дізнання;
 - б) громадянин С. звернувся до суду про відшкодування шкоди, якої зазнав при зіткненні з джерелом підвищеної небезпеки;
 - в) підприємство звернулося до працівника А. з вимогою про відшкодування шкоди, завданої порушенням правил пожежної безпеки.

Наведіть власні приклади недоговірних правовідносин.

2. ТОВ «ТОНЕКА» є одержувачем вантажу – бананів, згідно з п'ятьма коносаментами, які засвідчували міжнародне морське перевезення. Крім того, позивач є правонаступником компанії «Ексельбан С.А.», Еквадор, щодо договору фрахтування судна, укладеного з його судновласником – німецькою компанією. Частина цього вантажу у кількості 111707 коробок була продана позивачем українській компанії ТзОВ «Тропік». Під час митного контролю судна – т/х «Нордік», порт припису Кінгстон, прапор Сент-Вінсент і Гренадіни, на території України у його машинному відділенні було виявлено певну кількість наркотичних засобів. Службою безпеки України були розпочаті слідчі дії та порушена кримінальна справа. Розвантаження швидкопсувного вантажу було заборонено упродовж 8 діб.

Після 8 діб розвантаження судна було дозволено, але під ретельним контролем СБУ. Кожна коробка з бананами повинна була відкриватися та перевірятися працівниками СБУ та митниці. Такий метод розвантаження судна у кілька разів зменшив звичайні норми розвантаження. При цьому було виявлено, що 1/3 частина вантажу, належного ТзОВ «Тропік», зіпсувалася і була вивантажена для утилізації. Крім того, у зв'язку із затриманням у вивантаженні частина бананів вагою 1961169 кг втратила якість внаслідок виспівання та гниття бананів, що зробило їх продаж неможливим. Це підтверджувалося сюрвейерським рапортом незалежної компанії.

ТзОВ «Тропік» понесло загальні збитки від псування та втрати свого вантажу вагою 1961169 кг на суму 11559134 грн. і звернулося до господарського суду із позовом до судновласника про відшкодування збитків у повному обсязі. Оскільки місцезнаходження судновласника – за межами України, то позов був поданий за місцезнаходженням позивача.

Як повинна бути вирішена дана справа по суті? У якому порядку здійснюється розгляд справ такого роду? Яке рішення буде прийнято судом?

3. ПП «Оберіг» передало на зберігання до АТ «СВТ» канцелярські вироби. Зберігання здійснювалося у приміщенні, що було орендовано АТ «СВТ» під склад. Раптово працівниками цього підприємства було з'ясовано, що велика частина товару

на складі була зіпсована внаслідок проникнення вологи із сусідньої будівлі – приміщень, які належали ТОВ «Фармація».

ПП «Оберіг» звернулося до АТ «СВТ» про відшкодування шкоди. Але АТ вимоги відхилило і пояснило, що вода проникла до приміщення через безвідповідальну поведінку ТОВ «Фармація».

Зі свого боку, ТОВ «Фармація» пояснило, що приміщення, які їй належать, були звільнені цим підприємством більш ніж 6 місяців тому внаслідок прийняття рішення виконавчим комітетом міськради про їх звільнення через постановку всього жилого будинку, в якому знаходяться ці приміщення, на капітальний ремонт, оскільки будинок загрожує обвалом. Упродовж останніх шести місяців ТОВ «Фармація» експлуатацію приміщення не здійснювало, у вказане приміщення ніхто не проходив і догляд за мережею водовідведення та водопостачання ніхто не здійснював. Через це відповідальності за стан цієї мережі воно не несе.

Розберіть ситуацію. Хто повинен відшкодувати шкоду?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Особливості історичного розвитку недоговірних зобов'язань в цивільному праві України.

2. Співвідношення договірних та недоговірних зобов'язань.

3. Збитки та заподіяна шкода як категорії цивільного права.

4. Прореферуйте статтю Ківалова Т.С. «Поняття зобов'язань відшкодування шкоди за цивільним законодавством» / Т.С. Ківалова // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 36.

5. Проаналізуйте статтю Луспеник Д. «Стаття 5 Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод і право на відшкодування шкоди у судовій практиці» / Д. Луспеник // Юридичний журнал. – 2004. - № 9.

6. Праналізуйте статтю Габріадзе М.Р. Поняття та умови виникнення зобов'язань по відшкодуванню шкоди / М.Р. Габріадзе // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 31.

7. Проаналізуйте статтю Ківалової Т.С. Принципи зобов'язань відшкодування шкоди за Цивільним кодексом України / Т.С. Ківалова // Науковий вісник Ужгородського національного університету (Серія право). – 2008. – Вип. 9.

8. Складіть підбірку тестових чи інших практичних завдань по запропонованій тематиці.

9. Складіть підбірку матеріалів судової практики по запропонованій тематиці.

Література до теми:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.

3. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Верховного Суду України від 27.03. 1992 р. № 6 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 1.

4. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Верховного Суду України від 31.03.1995р. - № 4.

5. Білякович М.О. Цивільний захист: навч. посіб. / М.О. Білякович. – К.: Арістей, 2005.

6. Бичкова С.С. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання : підручник: за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С.С. Бичкової. - Київ: Правова єдність: Алерта, 2014. – 495 с.

7. Боброва Д.В. Цивільне законодавство /Д.В. Боброва // Загальна теорія цивільного права: підручник / за ред. О.А. Підпригори і Д.В. Бобрової. – К., 1992.

8. Бойко М.Д. Відшкодування шкоди: Правовий аспект: навч.-метод. посіб. / М.Д. Бойко. – К.: Атіка, 2007.

9. Габріадзе М.Р. Зобов'язання, що виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, у цивільному законодавстві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / М.Р. Габріадзе. – К., 2007. – 20с.

10. Габріадзе М.Р. Поняття та умови виникнення зобов'язань по відшкодуванню шкоди / М.Р. Габріадзе // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 31.

11. Голубєва Н.Ю. Система зобов'язань у цивільному праві України / Н.Ю. Голубєва// Наукові праці національного університету «Одеська юридична академія». – 2010.-Том 9. - С.241-247.

12. Ігнатенко В. Договірні та недоговірні зобов'язання / В. Ігнатенко // Підприємництво, господарство і право. - 2002 р. - №11-с.7.

13. Ігнатенко В.М. Особливості виконання недоговірних регулятивних зобов'язань/ В.М. Ігнатенко // Вісник Харківського національного університету ім.В.Н. Каразіна, серія «Право». - 2012. - №1028. - С.164-167.

14. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: 12.00.03 / Т.С. Ківалова. – О., 2008.

15. Коваленко І.А. Особливості цивільно-правового регулювання зобов'язань із відшкодування шкоди /І.А.Коваленко// Науковий вісник Ужгородського національного університету. - 2014. - С.47-50.

16. Отрадна О.О. Реалізація принципу справедливості у цивільно-правових зобов'язаннях із завдання недоговірної шкоди /О.О.Отрадна// ВПЦ «Київський університет». - 2007. - С.120-123.

17. Тедорадзе М.Д. Підстави виникнення недоговірних зобов'язань за законодавством України/ М.Д. Тедорадзе // Митна справа. - 2014. - № 5 (95) .- С.104-108.

18. Трощенко І.О. Загальний механізм та сфера застосування регламенту «РИМ II» як новітній етап розуміння природи недоговірних зобов'язань / І.О. Трощенко// Часопис Київського університету права. - 2015. - С.305-306.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОЇ ОБІЦЯНКИ ВИНАГОРОДИ

Методичні рекомендації: *Вказаний вид недоговірного зобов'язання носить особливий характер, оскільки підставою його виникнення є односторонні правочини. При цьому, незважаючи на поширеність відносин у зв'язку із публічною обіцянкою винагороди на практиці, вказаний правовий інститут до прийняття Цивільного кодексу України 2003 року взагалі не знав правової регламентації, що спричиняло труднощі правового регулювання при виникненні відповідних правовідносин на практиці.*

При характеристиці публічної обіцянки винагороди слід звернути увагу на такі ознаки її ознаки як публічність, спрямованість на досягнення позитивного

результату, з'ясувати відмінності між публічною обіцянкою винагороди за результатами конкурсу та без оголошення конкурсу, охарактеризувати правовий статус учасників конкурсного правовідношення.

Питання для вивчення та обговорення.

1. Загальні положення про зобов'язання у зв'язку із публічною обіцянкою винагороди (поняття, види, підстави виникнення).
2. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
 - а) поняття, ознаки, суб'єктний склад зобов'язання;
 - б) підстави виникнення зобов'язання у зв'язку із публічною обіцянкою винагороди без оголошення конкурсу;
 - в) правові наслідки виконання завдання;
 - г) припинення зобов'язання у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди без оголошення конкурсу.
3. Зобов'язання у зв'язку із публічною обіцянкою нагороди за результатами конкурсу:
 - а) поняття та ознаки конкурсу, види конкурсів, істотні умови конкурсу, суб'єкти конкурсного правовідношення;
 - б) зміна умов конкурсу, відмова від проведення конкурсу, закінчення конкурсу;
 - в) виконання та припинення зобов'язання у зв'язку із публічною обіцянкою винагороди за результатами конкурсу.

Термінологічний словник:

Зобов'язання, недоговірне зобов'язання, односторонній правочин, публічна обіцянка, змагальність, конкурс, відкритий конкурс, закритий конкурс, засновник конкурсу, учасник конкурсу, конкурсна комісія, журі, премія.

Контрольні питання:

1. Назвіть та поясніть ознаки зобов'язання із публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу.
2. Що означає «публічність» обіцянки винагороди без оголошення конкурсу?
3. Якими є правові наслідки обіцянки винагороди без оголошення конкурсу, яка позбавлена майнового змісту?
4. Назвіть підстави припинення зобов'язання у зв'язку із публічною обіцянкою винагороди?
5. Назвіть види конкурсів та критерії їх розмежування?
6. Чи може засновник конкурсу відмовитися від його проведення?
7. В якому випадку засновник конкурсу може набути права власності на річ, подану на конкурс?
8. Кому належить право власності на твір образотворчого мистецтва, який створений на замовлення?

Завдання.

1. Громадянин С. оголосив публічний конкурс серед учнів шкіл м. Івано-Франківська на найкращий малюнок. Серед робіт учасників конкурсу найкращим був визнаний малюнок учениці О., яка навчалася у 11 класі школи №2. Після оголошення результатів конкурсу вона отримала грошову премію та була нагороджена грамотою. О. роботу собі не повернула. Через три роки О. забажала повернути свій твір та

подарувати його на пам'ять школі, в якій вона навчалася, але громадянин С. відмовився повернути їй картину.

На яке питання розрахована задача? Яким чином слід розв'язати дану ситуацію?

2. В 2013 році Харківським міськвиконкомом серед житлово-експлуатаційних організацій було оголошено змагання на найгірше утримання двору біля жилого будинку. Чи вважатиметься таке змагання конкурсом? Назвіть істотні умови конкурсу.

3. Громадянка К. підбрала на вулиці бездоглядного kota. За тиждень вона прочитала в місцевій газеті оголошення громадянки Н. про виплату винагороди в розмірі 500 грн тому, хто знайде зниклу тварину. Опис kota в газеті збігався зі знайденим котом, тому К. доставила його за зазначеною в газеті адресою.

Н. kota визнала, проте винагороду виплачувати відмовилася, аргументуючи останнє тим, що, на її думку, вона зобов'язана відшкодувати лише витрати К. на утримання kota, а це, згідно з її підрахунками, складає лише 40 грн. А винагороду виплачувати вона не зобов'язана, оскільки дала оголошення в газету у стресовому стані і, заспокоївшись, на наступний день дала ще одне оголошення про скасування попереднього оголошення. Однак номер газети з другим оголошенням досі знаходиться у друці. В результаті Н звернулася з позовом до суду. Яке рішення повинен винести суд у даній справі?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Захист прав та законних інтересів учасників конкурсу.
2. Генезис явища конкурс в цивільному законодавстві України.
3. Односторонні правочини в механізмі правового регулювання.
4. Сучасні тенденції розвитку інституту публічної обіцянки винагороди: українська практика та міжнародний досвід.

Література до теми:

1. Зобов'язальне право: теорія і практика, за ред. О.В.Дзери. – К., 1998 р.
2. Цивільне право України: підручник /за ред. Є.О. Харитонова. – Київ: Вид.: «Истина». – 2003 р.
3. Цивільне право України: підручник: у 2-х кн. Кн. 2./ за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. - К.: Юрінком Інтер. – 2004 р.
4. Боброва Д. Недоговірні зобов'язання у проекті Цивільного Кодексу України / Д. Боброва // Українське право.-1997р. - №1. - С. 93-100.
5. Голубева Н.Ю. Зобов'язання із публічної обіцянки винагороди: автореф. дис. канд. юрид. наук:12.00.03 / Н.Ю. Голубева – Одеса. - 2005. – 22 с.
6. Голубева Н.Ю. Перспективи розвитку інституту публічної обіцянки винагороди / Н.Ю. Голубева // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Вип. 17. – 2004. – С. 21-24.
7. Голубева Н.Ю. Поняття публічної обіцянки винагороди та підстави виникнення зобов'язання із публічної обіцянки винагороди/ Н.Ю. Голубева // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Вип. 23. – 2005. - – С. 195-200.
8. Дзегорайтис А. Б. Понятие конкурса в советском гражданском праве / А.Б. Дзегорайтис // Правоведение. – 1968. - № 6. – С. 55-62.
9. Ігнатенко В. Договірні та позадоговірні зобов'язання /В. Ігнатенко // Підприємництво, господарство і право. – 2002 р. - №11 - С.7.
10. Ігнатенко В. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу/ В. Ігнатенко // Підприємництво, господарство і право. - 2004. - №5. - С. 21-24

11. Ігнатенко В.М. Динаміка виникнення зобов'язання з публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу/В.М. Ігнатенко//Науковий вісник Дніпропетровського держ. університету внутрішніх справ. - 2012. - №3. - С.174-180.

12. Присяжнюк М.П. Порівняльна характеристика цивільно-правового регулювання конкурсу/ М.П. Присяжнюк // Молодь у юридичній науці: збірник тез доповідей Міжнародної конференції молодих вчених «Другі осінні юридичні читання». – Хмельницький: В-во ХІУП – 2003р.- С.133-134.

Ткач І.В. Участь держави у зобов'язаннях з публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу / І.В. Ткач // Адвокат. - 2012.- №11. - С.45-48

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3 **ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ** **ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ**

***Методичні рекомендації:** При характеристиці даного питання необхідно звернути увагу на те, що інститут ведення чужих справ без доручення виникає з односторонніх позитивних дій. Ці зобов'язання виникають у випадках, коли існує потреба у вжитті заходів, спрямованих на попередження, усунення або зменшення негативних наслідків дії певних факторів для майна іншої особи, якщо вона в силу певних причин не може сама вчинити необхідні дії. Тому, визначальною ознакою даного зобов'язання є дії гестора на користь домінуса за власною ініціативою гестора. Мета вказаного інституту полягає в узгодженні законних інтересів його учасників, що виявляється, з одного боку, в стимулюванні особи діяти певним чином з метою усунення або зменшення майнових втрат інших осіб, а з іншого – в недопущенні недоцільного, необґрунтованого втручання в чужі інтереси.*

Позитивним моментом при характеристиці даного питання є дослідження історичних аспектів становлення інституту ведення чужих справ без доручення, з'ясування сутнісних ознак даного зобов'язання. Також студентам необхідно розкрити зміст вказаного зобов'язання через сукупність прав та обов'язків учасників вказаного правовідношення, а також з'ясувати питання відшкодування витрат гестора, якщо такі витрати мали місце.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Історико-теоретичний аспект становлення зобов'язання вчинення дій в чужому майновому інтересі. Категорія «квазіконтракту» щодо вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без доручення.

2. Поняття зобов'язання вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення та суб'єктний склад.

3. Права та обов'язки сторін. Надання звіту про вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

4. Відшкодування витрат, понесених особою у зв'язку із вчиненням нею дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

5. Іноземний досвід розвитку та правового регулювання інституту ведення чужих справ без доручення.

Термінологічний словник:

Односторонній правочин, зобов'язання з односторонніх правочинів, квазіконтракт, зобов'язання із вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без доручення, інтерес, доручення, безоплатний характер, гестор, домінус, необхідні витрати, реальні витрати, шкода, збитки.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте історичні етапи становлення зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без доручення.
2. Охарактеризуйте права та обов'язки домінуса.
3. Охарактеризуйте права та обов'язки гестора.
4. Які вимоги є характерними для звіту домінуса.
5. Поясніть, чому в римському приватному праві вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без доручення відносили до групи квазіконтрактів?

Завдання:

1. Громадянин Овчаренко перебував у закордонному відрядженні і тривалий час не вносив плату за комунальні послуги. Його сусід Матвієнко дізнавшись про те, що виконавчою службою може бути звернено стягнення на майно Овчаренка через його заборгованість по квартплаті, сплатив заборгованість у розмірі 9 тис. грн. після повернення гром. Овчаренка із відрядження, Матвієнко зажадав повернення йому суми заборгованості. Овчаренко відмовився від повернення боргу, зазначивши, що жодних доручень, пов'язаних із оплатою платежів, в тому числі комунальних, він сусідові не надавав.

Яким чином має бути вирішена вказана ситуація?

2. Внаслідок певних обставин громадянин К. був змушений на декілька днів виїхати з міста. При цьому він не мав змоги повідомити сусідів про свою відсутність та попросити доглянути його житло. Через два дні в будинку, де проживав К. в результаті несправності електропроводки зайнялася пожежа. Пожежній бригаді вдалося локалізувати осередок пожежі і, таким чином, шкода, завдана майну К. була незначною.

Чи будуть вказані відносини належати до не договірних? Відповідь поясніть.

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Особливості формування та розвитку інституту вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без доручення на прикладі окремих країн Європи (Німеччина, Франція, Швейцарія).

2. Права та обов'язки сторін при вчиненні зобов'язання у майнових інтересах іншої особи без її доручення.

3. Сформувати підбірку матеріалів судової практики по справах за позовами про вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

4. У формі таблиці (схеми) розкрийте співвідношення між зобов'язаннями із вчинення дій в чужому майновому інтересі без доручення та зобов'язаннями, що виникають при рятуванні здоров'я, життя, майна фізичної чи майна юридичної особи.

5. Прореферуйте статтю Зубаря В.М. Рецепция обязательств из ведения чужих дел без поручения (negotiorum gestio) в гражданское право Украины // В.М. Зубарь // Юридический вестник. – 2000. – № 4. – С. 86-88.

Література до теми:

1. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. - К.: Юрінком Інтер. - 2005.- II том.

2. Игнатенко В.Н. Понятие и условия возникновения обязательства по ведению чужих дел без поручения/ В.Н. Игнатенко // Проблемы законности: Респ. міжвідомч. науковий збірник // Відп. ред. В.Я.Таций. – Харків: Нац. юрид. акад. України. - 2001.

3. Ігнатенко В. Визначення умов виникнення зобов'язань з учинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення / В.Ігнатенко // Право України. - 2010.-№ 12. –С.68-73

4. Зубар В.М. Зобов'язання, що виникають з ведення чужих справ без доручення у проекті Цивільного кодексу України // Збірник наукових праць «Актуальні проблеми держави і права». – Одеса, 2000. – Вип.9. – С. 264-268.

5. Зубар В.М. Відсутність доручення як одна з умов виникнення зобов'язання з ведення чужих справ/ В.М. Зубар // Матер. міжнар. наук. конф. «Європа, Японія, Україна: шляхи демократизації державно-правових системі» – К.: ІДП НАНУ, 2000. – С. 287-290.

6. Зубар В.М. Зобов'язання, що виникають з ведення чужих справ без доручення. автореф. дис... канд. юрид. наук.: 12.00.03 / В.М. Зубар // – К.: 2001. – 22 с.

7. Зубарь В.М. Рецепция обязательств из ведения чужих дел без поручения (negationum gestio) в гражданское право Украины / В.М. Зубарь // Юридический вестник. – 2000. – № 4. – С. 86-88.

8. Кузьмич О.Я. Зобов'язання у зв'язку із вчиненням дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення: проблеми кваліфікації в судовій практиці/ О.Я. Кузьмич // Право і суспільство. - 2016. - №3. - С. 58-64. Малярчук Н.В. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення / Н.В. Малярчук // Наше право: Науково-практичний журнал. – 2007. – № 4 ч.2. – С. 65-67.

9. Рясенцев В. А. Ведение чужого дела без поручения / В. А. Рясенцев // Ученые записки МГУ. Вып.116. Труды юрид. фак.-та. Кн. II. – 1946. – С. 98-118.

10. Стависский П. Р. Обязательства из ведения дел без поручения и некоторые смежные обязательства в советском гражданском праве / Стависский П. Р., Харитонов Е. О. // Проблемы социалистической законности. – Вып. 4. – Харьков, 1979. – С. 104-111.

11. Харитонов Е. О. Обязательства, возникающие из ведения дел без поручения, в советском гражданском праве: дис. ... канд. юрид. наук / Е. О. Харитонов. – Одесса, 1980. – 203 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ВНАСЛІДОК РЯТУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЖИТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, МАЙНА ФІЗИЧНОЇ АБО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ.

СТВОРЕННЯ ЗАГРОЗИ ЖИТТЮ, ЗДОРОВ'Ю, МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ.

***Методичні вказівки:** Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної чи юридичної особи є частковою новелою Цивільного кодексу України 2003 року. ЦК 1963 року не містив норм, присвячених відшкодуванню шкоди, зазваної при рятуванні життя, здоров'я, майна фізичних осіб. У зв'язку з цим її відшкодування було можливе лише за допомогою застосування аналогії права. Тому при характеристиці даного питання необхідно звернути увагу на позитивні моменти вказаної новели ЦК.*

Варто пам'ятати, що у разі, коли шкода виникає внаслідок правомірної діяльності самого потерпілого внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи або її майна, відшкодування здійснюється за іншими правилами і в рамках інших зобов'язань, ніж зобов'язання із заподіяння шкоди. Тому, вказане відшкодування виступатиме різновидом міри захисту суб'єктивних цивільних прав,

які не є відповідальністю. На це обов'язково слід звертати увагу при підготовці до семінарського заняття.

Також слід звернути увагу на умови виникнення даного виду зобов'язань (наявність реальної шкоди, відсутність відповідних повноважень в рятувальника, спрямованість дій та виникнення шкоди), оскільки при відсутності хоча б одної з них відповідне зобов'язання не виникатиме. При виникненні зобов'язань зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи слід звернути увагу на превентивну функцію вказаного зобов'язання та умови, за яких воно виникатиме.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Теоретико-історичний аспект становлення зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
2. Поняття та елементи зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
3. Умови виникнення зобов'язань.
 - а) реальна загроза для здоров'я та життя фізичної особи;
 - б) відсутність відповідних повноважень у рятувальника;
 - в) спрямованість дій рятувальника;
 - г) наявність шкоди.
4. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної в результаті рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
5. Зобов'язання, що виникають зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
6. Неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи: правові наслідки та особливості відшкодування заподіяної шкоди.

Термінологічний словник:

Життя, здоров'я, каліцтво або інше ушкодження здоров'я, смерть потерпілого, кредитор, боржник, реальна загроза, спрямованість дій рятувальника, невідкладні заходи, неусунення загрози, майнова шкода, моральна шкода, крайня необхідність, призупинення діяльності, припинення діяльності.

Контрольні питання:

1. Назвіть суб'єктів зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної і юридичної особи.
2. Розкрийте особливості правового статусу держави у зобов'язаннях з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної і юридичної особи.
3. Поясніть, як Ви розумієте категорії «доцільність» та «результативність» дій рятувальника у досліджуваних зобов'язаннях?
4. Чи будуть пожежники, гірничорятувальники, представники інших рятувальних служб суб'єктами зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної і юридичної особи?
5. За яких обставин може виникати необхідність дій щодо рятування людського життя?
6. Чи встановлені законодавчі обмеження щодо розміру належної рятівникові до відшкодування шкоди?

Завдання:

1. В результаті землетрусу громадяни О. та В. опинилися під завалами будинку. Крім них в будинку та поблизу нього більше нікого не було. Громадянин О. почав здійснювати ряд дій, намагаючись звільнитися. В. перебував у непритомному стані і жодної допомоги О. надати не міг. Громадянин О. зміг вибратися сам і врятувати В., однак при цьому зазнав деяких ушкоджень. Через деякий час О. звернувся до В. з вимогою про відшкодування шкоди, якої він зазнав в результаті вчинення щодо нього рятувальних дій. Чи виникають в даній ситуації зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи?

Хто є суб'єктами зобов'язання в цьому випадку? Яким чином слід вирішити спір?

2. Житлово-експлуатаційна контора (ЖЕК) своєчасно не здійснює підготовку системи опалення до зимового періоду, внаслідок чого створюється небезпека відсутності опалення у квартирах. Про який вид правовідносин йде мова? Чи можуть в даному випадку вимоги заінтересованих осіб ґрунтуватися на положеннях глави 81 Цивільного Кодексу України?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Змоделуйте різні випадки (ситуації), коли при рятуванні життя та здоров'я фізичної особи не виникатимуть зобов'язання із рятування здоров'я та життя фізичної особи.

2. Проаналізуйте автореферат Черната В.А. «Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи: дис. канд. наук: 12.00.03 / В.А. Чернат. – Одеська національна юридична академія. – О., 2006. – 18 с.

3. Проаналізуйте статтю Черната В.А. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків за Цивільним кодексом України 2003 року у порівнянні із законодавством деяких країн Західної Європи/ В.А. Чернат //Актуальні проблеми держави і права, 2005. - Вип. 24.

4. Проаналізуйте статтю Черната В.А. Поняття та характерні риси зобов'язань відшкодування шкоди за ЦК України 2003 року / В.А. Чернат //Митна справа, 2005. - № 2. – С. 94-99.

5. Складіть підбірку тестових чи практичних завдань по запропонованій тематиці.

6. Складіть підбірку матеріалів судової практики по запропонованій тематиці.

7. Історія розвитку зобов'язань, що виникають зі створення небезпеки в науці цивільного права.

Література до теми:

1. Боброва Д. Недоговірні зобов'язання у проекті Цивільного Кодексу України /Д.Боброва // Українське право.-1997. - №1. - С. 93-100.

2. Буркацький Л.К. Захист цивільного права та інтересу: Методика складання документів, коментарі, позовні та інші заяви: Навч. Посібник / Л.К. Буркацький. – Київ: Юрінком-Інтер. - 2008. – 243 с.

3. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди. Навчальний посібник за ред.. М.К. Галянтича. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 624 с.

4. Габріадзе М.Р. Зобов'язання, що виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи у цивільному законодавстві України: автореф. дис.. канд. юрид. наук:12.00.03/М.Р. Габріадзе. -К., 2007.- 20 с.

5. Габріадзе М.Р. Юридична відповідальність та зобов'язання внаслідок створення загрози правам іншої особи: питання співвідношення /М.Р. Габріадзе //Актуальні проблеми держави і права. - 2007. - №33. - С. 231-236.

6. Кухарев О.Є. Підстави виникнення зобов'язань унаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної або майну юридичної особи /О.Є. Кухарев// Право і безпека. - 2010. - №2(34). - С.205-209.

7. Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України. Навчальний посібник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 240 с.

8. Чернат В.А. Поняття та характерні риси зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи / В.А. Чернат //Митна справа, 2005. - № 4.

9. Чернат В.А. Зобов'язання внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи/ В.А. Чернат //Актуальні проблеми держави і права, 2006. - Вип. 25. – С. 261-263.

10. Чернат В.А. Місце зобов'язань із рятування життя та здоров'я фізичної особи у системі недоговірних зобов'язань / В.А. Чернат //Актуальні проблеми держави і права, 2006. - Вип. 28.

11. Чернат В.А. Зобов'язання з рятування життя та здоров'я фізичної особи у контексті самозахисту/ В.А. Чернат //Програма та тези доповідей Науково-практичної конференції «Проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з морем» (17 березня 2006 р., м. Одеса). - Одеса: Фенікс, 2006.

12. Шапошніков Д.С. Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю та життю особи, яка без відповідних повноважень рятувала майно іншої особи: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Д.С. Шапошніков. – Одеса, 2005. – 25 с.

13. Шапошніков Д. Поняття та характеристика зобов'язань, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи, за Цивільним кодексом / Д. Шапошніков // Актуальні проблеми політики : Збірник наук. праць. – Одеса : Юридична література. – 2004. – С. 115–121.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З НАБУТТЯМ, ЗБЕРЕЖЕННЯМ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Методичні вказівки: Особа, яка набула майно, або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави, зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуто, згодом відпала. Такі засадничі положення зобов'язання із безпідставного придбання або збереження майна. На сьогодні основна функція вказаного зобов'язання полягає, насамперед, у відновленні майнової сфери потерпілого набувачем, який отримав майнові вигоди, так і у присудженні потерпілому майна, яке було безпідставним збереженням для набувача.

При характеристиці зобов'язання з безпідставного придбання чи збереження майна необхідно звернути увагу на особливі юридичні факти, які породжують даний вид зобов'язання; з'ясувати, що означає термін безпідставне збагачення, вираз «збагачення за рахунок іншої особи»; необхідно з'ясувати хто може бути учасником даного виду зобов'язань, що виступає об'єктом зобов'язань з безпідставного збагачення. Також слід розглянути випадки, при яких безпідставно набуто майно не підлягатиме поверненню. Крім того, при вивченні вказаної теми особливої уваги заслуговує дослідження співвідношення вимог про повернення безпідставно набутого

або збереженого майна з іншими вимогами (наприклад, віндикаційними вимогами чи деліктними вимогами).

Питання для вивчення та обговорення:

1. Становлення та розвиток інституту зобов'язання, що виникає внаслідок безпідставного збагачення.
2. Поняття зобов'язання з безпідставного збагачення та його умови. Суб'єкти та об'єкт зобов'язань із безпідставного збагачення.
3. Суб'єктивне ставлення контрагентів у зобов'язаннях з безпідставного збагачення:
 - а) концепція «відсутності вини»;
 - б) концепція «об'єктивної протиправності безпідставного збагачення»;
 - в) концепція «обмеженої вини».
4. Різновиди зобов'язання з безпідставного збагачення:
 - а) зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного придбання майна;
 - б) зобов'язання, що виникли внаслідок безпідставного збереження майна.
5. Правові норми щодо повернення безпідставно набутого майна та особливості відшкодування доходів від нього.
6. Безпідставно набуте майно, що не підлягає поверненню.
7. Співвідношення вимоги про повернення безпідставного збагаченого з вимогами про відшкодування шкоди та про витребування майна з чужого незаконного володіння.
8. Зобов'язання з безпідставного збагачення в країнах Європейського Союзу та перспективи його розвитку.

Термінологічний словник:

Безпідставне збагачення, безпідставне збереження майна, безпідставне набуття майна, майно, квазіконтракт, кондикція, делікт, віндикаційний позов, помилка, майнова вигода, недобросовісний вигодонабувач.

Контрольні питання:

1. Розкрийте особливості становлення зобов'язання із безпідставного збагачення у римському приватному праві.
2. Чому вказаний вид зобов'язань відносили до так званих «квазіконтрактів»?
3. Назвіть та поясніть ознаки зобов'язання із безпідставного збагачення, що містяться в доктрині приватного права.
4. Охарактеризуйте питання переходу права власності на безпідставно отримане майна, яке було згодом перероблене набувачем.
5. Охарактеризуйте існуючі в доктрині приватного права позиції щодо того, чи є протиправність дій обов'язковою ознакою зобов'язання з безпідставного збагачення.

Завдання:

1. Проводячи розрахунки з оплати праці з працівниками підприємства «Ранок», бухгалтером була допущена помилка, яка стала причиною того, що працівник Ясінський Р.О. отримав на 400 гривень більше. Відмовляючись повернути гроші, він пояснив, що працював чотири дні на 1 годину більше, ніж інші члени його бригади і доводив, що ці гроші - це оплата за наднормову працю. Потім зазначив, що ці гроші він вже потратив, і в будь-якому разі не зможе їх повернути.

Як вирішити дану ситуацію?

2. Проаналізуйте судову практику щодо стягнення коштів, набутих без достатньої правової підстави. Які основні тенденції спостерігаються в даній сфері?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Конкуренція зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави із деліктними зобов'язаннями.

2. Конкуренція зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави із договірними зобов'язаннями та зобов'язаннями, що виникають із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

3. Конкуренція зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави з віндикаційними вимогами.

4. Проаналізуйте автореферат Берестової І.Е. «Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / І.Е. Берестова. – Харків. – 2004.

5. Складіть підбірку тестових чи практичних завдань по запропонованій тематиці.

6. Складіть підбірку матеріалів судової практики по запропонованій тематиці.

Література до теми:

1. Берестова І.Е. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К. – 2004. – 203с.

2. Берестова І.Е. Співвідношення та розмежування зобов'язань з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави із зобов'язаннями, що виникають унаслідок вчинення майнових дій в інтересах іншої особи без її доручення / І.Е. Берестова // Актуальні питання цивільного та господарського права.-2006.-№1.-С.5-15.

3. Берестова І. Безпідставне збагачення і договірні зобов'язання / І. Берестова // Вісник прокуратури. – 2003. – № 5. – С. 98-102.

4. Берестова І. Інститут безпідставного збагачення в країнах континентальної Європи: порівняльно-правовий аналіз / І. Берестова // Право України. – 2003. – № 11. – С. 151-153.

5. Берестова І. Е. Суб'єктивне ставлення контрагентів у зобов'язаннях з безпідставного збагачення / І. Е. Берестова // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 17-20.

6. Берестова І. Е. Суб'єктивні умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення / І. Е. Берестова // Вісник Хмельницького інститут регіонального управління та права. – Хмельницький, 2002. – № 2. – С. 207-210.

7. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди: навчальний посібник за ред. М.К. Галянтича. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 624 с.

8. Гончаров І.М. Цивільно-правові зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення (порівняльно-правове дослідження за законодавством України та країн Європейського Союзу): автореф.дис.канд.юрид наук: 12.00.03/ І.М. Гончаров. – К. - 2016. – 22 с.

9. Гончаров І.М. Цивільно-правові зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення (порівняльно-правове дослідження за законодавством України та країн Європейського Союзу): дис.канд.юрид наук: 12.00.03/ І.М. Гончаров. – К. - 2016. – 212 с.

10. Гончаров І.М. Загальна характеристика зобов'язань із безпідставного збагачення відповідно до принципів європейського приватного права /І.М.Гончаров//

Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права. - 2015. - Вип. 2 (54).-С.118-125.

11. Єршоменко Г. В. Порівняльна характеристика деліктів з інститутом набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (безпідставне збагачення) та іншими зобов'язаннями по захисту цивільних прав / Г. В. Єршоменко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 5. – С. 198-200.

12. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності. Монографія/ І.С. Канзафарова. – Одеса.: «Астропринт», 2006. – 264 с.

13. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти): монографія / Т.С. Ківалова; М-во освіти і науки України. – Одеса, «Юридична література», 2008. – 360 с.

14. Ківалова Т.С. Особливості зобов'язань, що виникають з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави / Т.С. Ківалова// Актуальні проблеми держави і права. - 2010. - Вип.56. - С. 218-224.

15. Пучкова Г. В. Зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення, за римським приватним правом та їх рецесія у цивільному праві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г.В. Пучкова. – Одеса, 2007. – 198 с.

16. Романюк Я. М. Реституція, віндикація, кондикція, відшкодування шкоди: окремі аспекти співвідношення та розмежування / Романюк Я. М., Майстренко Л. О. // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 10 (170). – С. 22-31.

17. Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України. Навчальний посібник/ О.О. Отрадна – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 240 с.

18. Отрадна О.О. Особливості співвідношення зобов'язань із завдання шкоди та зобов'язань із безпідставного збагачення / О.О. Отрадна// Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2006. - №12. - С.37-42.

19. Трощенко І.О. Регулювання зобов'язань із безпідставного збагачення на сучасному етапі уніфікації міжнародного приватного права ЄС /І.О.Трощенко// Держава і право.-2012. - Вип.55. - С.470-476.

20. Флейшиц Е.А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения / Е.А. Флейшиц. - М.: Государственное издательство, юридической литературы, 1951.- 239 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

СПЕЦІАЛЬНІ ДЕЛІКТИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ АКТАМИ ВЛАДИ

Методичні вказівки: Поряд з загальними нормами кодифікованого цивільного законодавства про відшкодування шкоди виділяють норми, що регулюють спеціальні випадки відшкодування шкоди. У зв'язку з особливостями їх суб'єктного складу та переліку протиправних діянь відшкодування шкоди їх відносять до спеціальних деліктів у цивільному праві. Тому при засвоєнні даної теми необхідно ознайомитися із теоретичною та законодавчою базою, яка регулює відповідні відносини, з'ясувати основні поняття, які розкривають зміст даної теми, з врахуванням динаміки концепції вітчизняного цивільного законодавства, результати якої знайшли відображення в главі 82 Цивільного кодексу України, виокремити характерні риси зобов'язань із відшкодування шкоди. При цьому слід пам'ятати, що основна специфіка спеціального делікту полягає в суб'єктному складі заподіявачів шкоди. Суб'єктами заподіяння шкоди в даному випадку виступають органи державної

влади, органи АРК, органи місцевого самоврядування, їх службові чи посадові особи тощо.

За підсумками семінарського заняття студенти повинні з'ясувати відмінності між категоріями генерального і спеціального делікту, виокремити основні проблеми, які виникають при регулюванні правовідносин даної категорії. Особливу увагу слід звернути на інститут відшкодування моральної шкоди. Крім того, наслідком вивчення теми має бути вміння студентами скласти позовні заяви про відшкодування майнової та моральної шкоди.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Поняття та види спеціальних випадків відшкодування заподіяної шкоди (спеціальних деліктів). Види спеціальних деліктів та підстави їх виникнення.
2. Відшкодування шкоди, заподіяної актами влади: проблеми правового регулювання та реалізації.
3. Відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно.
4. Відшкодування шкоди, завданої органами державної влади чи органами місцевого самоврядування та шкоди, завданої посадовою чи службовою особою органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.
5. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.
6. Відшкодування (компенсація) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення.

Термінологічний словник:

Генеральний делікт, спеціальний делікт, орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, службова особа, посадова особа, орган, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, орган досудового розслідування, органи прокуратури, органи суду, право власності, реквізиція, націоналізація, конфіскація, моральна шкода, регрес, кримінальне правопорушення, самообмова.

Контрольні питання:

1. Вкажіть конституційні гарантії неприпустимості безоплатного примусового вилучення об'єктів права приватної власності?
2. Чи виникає в особи право на відшкодування шкоди, якщо кримінальне провадження щодо неї закрито на підставі закону про амністію чи акта про помилування?
3. Які чинники беруться до уваги при визначенні розміру відшкодування моральної шкоди?
4. Які спеціальні умови відповідальності за шкоду, заподіяну актами влади?
5. Охарактеризуйте порядок відшкодування шкоди, заподіяної органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду?

Завдання:

1. 27 серпня 20015 року близько другої години ночі на 91 км автомобільної дороги Стрий-Тернопіль внаслідок вчинення дорожньо-транспортної пригоди і

зіткнення автомобілів був пошкоджений належний підприємству «В.-TR» автомобіль SCANIA 113380, реєстраційний номер GST Y 698, яким керував Камінський Томаш. Винуватцем дорожньо-транспортної пригоди згідно матеріалів справи був водій Петровський В.М., який перебував у трудових відносинах з Рівненським хлібокомбінатом, який є власником автомобіля «Камаз 53236» р/н 2232. Хто зобов'язаний відшкодувати заподіяні збитки згідно фабули задачі? Скласти позовну заяву про відшкодування заподіяної майнової шкоди.

2. Сторож М. у стані алкогольного сп'яніння, під час обходу офісної будівлі звернув увагу на те, що в одній із кімнат має місце задимлення. Придивившись, він вирішив, що його причиною є тління проводки. Оскільки стіни офісу були покриті гіпсокартоном «Кнауф» він зламав все покриття, а після того, як знайшов, на його думку, осередок пожежі, вимкнув світло у всьому будинку та залив з вогнегасника стіну. Після цього він викликав пожежну команду. Внаслідок дій М. були пошкоджені всі стіни з гіпсокартону, пошкоджено стілець та стіл та залитий піною один із комп'ютерів, який знаходився безпосередньо біля стіни, на якій тліла проводка. М. отримав легке отруєння димом.

Під час розслідування було встановлено, що причиною задимлення приміщення була неправильна змонтована електропроводка, яка не витримала напруги. Втім, директор фірми вирахував із заробітної плати М. вартість гіпсокартону, комп'ютера і меблів через те, що, на його думку, їх пошкодження є наслідком не пожежі, а безпосередньо дій М., який, якщо був би тверезим, діяв більш акуратно, не руйнуючи все приміщення. У відшкодуванні витрат на лікування М. також було відмовлено.

Проаналізуйте ситуацію і оцініть дії М. і директора. Чи змінилася б ситуація, якщо майно було б застраховане від повені, землетрусу, іншого стихійного лиха?

3. У липні 2003 року Ж. звернулася до суду із заявою про відшкодування шкоди, завданої їй незаконними діями органів досудового слідства та прокуратури, пославшись на те, що з 11 травня по 13 листопада 1998 року вона перебувала під вартою у зв'язку з порушенням щодо неї прокуратурою м. Полтава кримінальної справи і притягненням її до відповідальності як обвинуваченої. Потім запобіжний захід було змінено на підписку про невиїзд. Оскільки М-ський районний суд м. Полтава вироком від 2 липня 2001 року виправдав її за відсутністю в її діях складу злочину, однак матеріальна й моральна шкода, завдані їй незаконним притягненням як обвинуваченої та триманням під вартою, залишились невідшкодованими. Ж. просила стягнути 12140 грн. на відшкодування матеріальної шкоди та 500 тис. грн. – як компенсація моральної шкоди. Під час розгляду справи Ж. уточнила та доповнила вимоги і просила стягнути на її користь втрачений заробіток у сумі 12140 грн., судові витрати у сумі 2093 грн. та 1 млн. гривень на відшкодування моральної шкоди.

Як має бути вирішена справа?

4. Громадянку М. після автомобільної катастрофи у тяжкому стані доправили до лікарні, де лікар після обстеження зробив всі необхідні процедури, у тому числі наклав гіпс. Після курсу лікування виявилось, що внаслідок неправильного накладення гіпсу в М. існують деякі проблеми з пальцями рук, що унеможливило здійснення нею професійної діяльності: гри на фортепіано.

М. звернулася до суду з вимогою компенсувати шкоду, завдану неякісним наданням медичних послуг. За яких обставин вимоги М. підлягають задоволенню? Яка шкода підлягає задоволенню?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Особливості відшкодування моральної шкоди в цивільному праві України.

2. Визначення розміру моральної (немайнової) шкоди: загальні підходи та тенденції.
3. Порядок відшкодування шкоди, завданої актами органів законодавчої та виконавчої влади.
4. Підстави цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг.
5. Поняття та статус посадової або службової особи органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень.
6. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист.
7. Проаналізуйте автореферат Лов'як А.А. Відшкодування шкоди, завданої громадянинуві службовими особами органів внутрішніх справ України /автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 /А.А. Лов'як. – К. – 2007.
8. Розкрийте співвідношення між загальним (генеральним) деліктом та спеціальним деліктом в цивільному праві України. Назвіть спеціальні делікти, закріплені в Цивільному кодексі України.
9. Складіть підбірку тестових чи практичних завдань по запропонованій тематиці.
10. Складіть підбірку матеріалів судової практики по запропонованій тематиці.

Література до теми:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.
3. Про державну службу: Закон України від 15.12.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. - № 4. – Ст. 43.
4. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 1. – Ст.1.
5. Про Концепцію забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів: Указ Президента України від 28.12.2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. - № 52. – Ст. 3435.
6. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Верховного Суду України від 27.03. 1992 р. № 6 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 1.
7. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Верховного Суду України від 31.03.1995р. - № 4.
8. Про практику розгляду судами справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних, посадових і службових осіб у сфері управлінської діяльності, які порушують права та свободи громадян: Постанова Верховного Суду України від 03.12.1997 р. - № 13.
9. Белякова А.М. Гражданско-правовая ответственность за причинение вреда / А.М. Белякова. – М.: 1963.
10. Бойко М.Д. Відшкодування шкоди: Правовий аспект: навч.-метод. посіб. / М.Д. Бойко. – К.: Атіка, 2007.

11. Боярський О.О. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.О. Боярський. – О., 2008. – 21 с.
12. Галушка Ю. Суб'єкти відшкодування шкоди, завданої органами дізнання та досудового слідства / Ю. Галушка// Вісник Львівського університету ім. Івана Франка. - 2011. - Вип. 52. - С.190-195.
13. Іваненко Л.М. Цивільно-правове забезпечення прав споживачів на належну якість товару: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.М. Іваненко. – К., 1998. – 19 с.
14. Кулішенко О. Відшкодування роботодавцем моральної шкоди заподіяної працівнику/ О.Кулішенко // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених.-2009.-С. 111-112.
15. Куліцька С. Генезис інституту відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконної діяльності / бездіяльності органів судової влади / С. Куліцька// Вісник Київського університету імені Т. Шевченка. Юридичні науки. - 2016.- Вип.2.- С.75-80.
16. Лов'як О.О. В: Відшкодування шкоди, завданої громадянину службовими особами органів внутрішніх справ України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.О. Лов'як. – К., 2007. – 20 с.
17. Ніжинська І.С. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / І.С. Ніжинська – К., 2003. – 21 с.
18. Онищенко О.С. Відшкодування моральної шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду/ О.С. Онищенко// Юридична наука. - 2015. - №7. - С. 21-25.
19. Пендяга Г. Особливості правової природи та застосування спеціальних деліктів у Цивільному праві / Г. Пендяга// Підприємництво, господарство і право. - 2010.- №3 (171). - С. 57-60.
20. Сампара Н. Особливості елементів субсидіарних цивільно-правових зобов'язань / Н. Сампара // Підприємництво, господарство і право. - № 9. – 2017. – С. 42-46.
21. Тімуш І.С. Відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення: деякі проблеми практичної реалізації // Юридична наука. - 2015. - №11 (53). - С. 59-66.
22. Хоменко М.М. Особливості правового статусу держави як суб'єкта цивільно-правової відповідальності у деліктних зобов'язаннях / М.М.Хоменко// Адвокат. - 2011. -№ 5 (128). - С. 29-32.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

СПЕЦІАЛЬНІ ДЕЛІКТИ, ЩО ВИДІЛЯЮТЬСЯ НА ПІДСТАВІ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ЗАПОДІЮВАЧІВ ШКОДИ

Методичні вказівки: Деліктну відповідальність за завдану шкоду можуть нести тільки особи, які здатні розуміти значення своїх дій та оцінювати їх можливі наслідки. Таким чином, важливого значення набуває така категорія цивільного права як деліктоздатність. Тому, при характеристиці запропонованих питань насамперед необхідно з'ясувати зміст понять малолітня, неповнолітня, недієздатна та обмежено дієздатна особа, а також звернути увагу на обсяг дієздатності вказаних категорій осіб. При можливості бажано виявити новели цивільного законодавства,

які стосуються запропонованих питань. Необхідно розкрити зміст понять часткова, солідарна та субсидіарна відповідальність. Слід пригадати випадки, при яких особа набуває цивільної дієздатності в повному обсязі до досягнення нею повноліття. Що стосується питання відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав, то варто звернути увагу на підстави, порядок та наслідки позбавлення батьківських прав.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Особливості відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою.
2. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою. Особливості відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності.
3. Відшкодування шкоди, завданої кількома малолітніми особами та кількома неповнолітніми особами.
4. Відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав.
5. Відшкодування шкоди, завданої обмежено дієздатною особою, недієздатною особою та особою, не здатною усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Термінологічний словник:

Шкода, моральна шкода, майнова шкода, збитки, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, малолітня особа, неповнолітня особа, недієздатна особа, обмежено дієздатна особа, афект, неосудність, субсидіарна відповідальність.

Контрольні питання:

1. Назвіть та поясніть спеціальні умови виникнення зобов'язань із заподіяння шкоди, завданої спільно кількома особами.
2. Поясніть категорію «неподільна відповідальність боржників» у теорії цивільного права.
3. Дайте визначення та ознаки множинності осіб у зобов'язанні з відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами.
4. За якими критеріями в доктрині цивільного права можна класифікувати зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами?
5. Що означає категорія «змішана» множинність?
6. За яких умов батьки, позбавлені батьківських прав, будуть нести відповідальність за шкоду, заподіяну їх дітьми?

Завдання:

1. Від'їжджаючи на два дні, батьки малолітнього Р. (13 років) попросили сусідку, гр. О. доглянути за їх сином. В перший же день, Р., залишившись дома один, почав пускати з балкону паперові літаки, підпалюючи їм хвости. Один з них впав на сусідній балкон до гр. К. Почалася пожежа, в результаті якої було заподіяно шкоду у розмірі 3 тис. гривень. К. звернувся до батьків Р. з вимогою про відшкодування шкоди, але вони заявили, що шкоду має відшкодувати громадянка О., яка повинна була доглядати за їх сином під час відрадження.

Як вирішити дану ситуацію? Відповідь поясніть.

2. К., дізнавшись, що його дівчина покинула його, зайшов до бару, де почав вживати спиртні напої. Будучи в стані сильного алкогольного сп'яніння, К. прийшов до А., який, на його думку, був винний у тому, що його залишила дівчина та проживав в одноповерховому будинку і перебив йому всі вікна. А. подав позов до суду про відшкодування збитків. Адвокат К. у суді заявив, що в задоволенні позову необхідно відмовити, оскільки К. знаходився в стані афекту і тому не розумів значення своїх дій.

Прокоментуйте ситуацію. Яке рішення повинен прийняти суд?

3. Душевнхворий К. 18 років, проник до квартири Р., зіпсував домашні речі та інше майно на загальну суму 5000 тис. грн. В результаті таких дій Р. подала позов про відшкодування зазначеної суми до матері К., оскільки та не здійснювала відповідного нагляду за своїм сином. У судовому процесі з'ясувалося, що мати під час завдання шкоди її сином була тяжко хвора і перебувала в реанімаційному відділенні міської лікарні.

Яким чином слід вирішити дану ситуацію?

4. Троє дітей І. 11-ти, В. 9-ти та Б. 14-ти років граючи після школи на вулиці у футбол, розбили вітрину магазину «Універсам». Дирекція магазину подала позов про відшкодування шкоди до батьків І., В. та Б. Суд стягнув солідарно з батьків І., В., Б. на користь магазину 3000 гривень.

Чи правильне рішення прийняв суд? Чи змінилася б ситуація, якщо б діти грали у футбол під час занять у школі?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Поняття та ознаки множинності осіб у цивільних зобов'язаннях.
2. Множинність осіб у деліктних зобов'язаннях за участю неповнолітніх осіб.
3. Множинність осіб у зобов'язаннях та схожі правові конструкції.
4. Особливості відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав.
5. Скласти підбірку матеріалів судової практики щодо осіб, які заподіяли шкоду в стані афекту.
5. Складіть анотацію до автореферату Чернілевської О.І. Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 /О.І. Чернілевська. – Івано-Франківськ, 2017. – 17 с.

Література до теми:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.
3. Бірюков В.І. Відповідальність за шкоду, завдану малолітніми, неповнолітніми та недієздатними особами / В.І.Бірюков //Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2012. - №5. - С. 22-26.
4. Глущенко І.В. Відповідальність батьків за шкоду, завдану їхніми дітьми / І.В. Глущенко// Університетські наукові записки. - 2005. - №3(15). - С.117-120.

5. Єсіпова Л.О. Цивільно-правові аспекти відповідальності за шкоду, заподіяну малолітніми фізичними особами / Л.О. Єсіпова // Актуальні проблеми держави і права. - 2009.- Вип.51. - С.297-304.

6. Немченко С.С. Цивільно-правові аспекти відповідальності за шкоду, заподіяну малолітніми фізичними особами / С.С.Немченко// Вісник Запорізького національного університету. - 2012. - № 2(II). - С.67-72.

7. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами за цивільним законодавством України: автореф десерт. канд. юрид. наук / С.Я. Ременяк. - О., 2007. – 20 с.

8. Чернілевська О.І. Поняття та ознаки множинності осіб у цивільних зобов'язаннях / О.І. Чернілевська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. - № 21. – Ч.2. – Т.1. – С. 296-298.

9. Чернілевська О.І. Множинність осіб у деліктних зобов'язаннях за участю неповнолітніх осіб / О.І. Чернілевська // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. - № 74. – С. 268-275.

10. Чернілевська О.І. Відшкодування шкоди, завданої кількома особами з різними обсягами деліктоздатності / О.І. Чернілевська // Право і суспільство. – 2015. - № 5. – С. 74-79.

11. Чернілевська О.І. Спеціальні умови виникнення зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами / О.І. Чернілевська // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - № 11. – С. 58-61.

12. Чернілевська О.І. Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 /О.І. Чернілевська. – Івано-Франківськ, 2017. – 17 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8 **ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ**

Методичні вказівки: У науці цивільного права завжди особлива увага приділялася питанням заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки, що визнавалися спеціальним деліктом внаслідок особливостей механізму завдання шкоди та умов виникнення деліктного зобов'язання. Та незважаючи на це, тривалий час визначення поняття джерела підвищеної небезпеки не існувало на законодавчому рівні. Більше того, тривалий час й у доктрині цивільного права був відсутній узагальнений підхід до поняття джерела підвищеної небезпеки, що проявилось у різних доктринальних теоріях з цього приводу. Тому, при характеристиці питань даної теми варто звернути увагу на основні теорії, в межах яких зроблені спроби з'ясувати суть джерела підвищеної небезпеки. При загальній характеристиці джерела підвищеної небезпеки необхідно розкрити основні ознаки джерела підвищеної небезпеки та види джерел підвищеної небезпеки, з'ясувати за якими критеріями доцільно розмежовувати джерело підвищеної небезпеки в сучасний період. Також необхідно з'ясувати питання, чому відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки називають «відповідальністю без вини».

Окрему увагу в межах семінарського заняття необхідно приділити питанням підстав та умов відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, а також підставам, за яких особа звільняється від відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки. Крім того, слід приділити увагу питанню щодо відшкодування ядерної шкоди, що є частковою новелою сучасного цивільного законодавства.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Поняття джерела підвищеної небезпеки: теоретичний аспект. Ознаки джерела підвищеної небезпеки.
2. Види джерел підвищеної небезпеки.
3. Підстави та умови відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: теоретико-правові підходи.
4. Підстави звільнення володільця від відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.
5. Суб'єктний склад зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Особа, зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки.
6. Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки.
7. Поняття та ознаки ядерної шкоди. Суб'єкти правовідносин із відшкодування ядерної шкоди.
8. Особливості відшкодування ядерної шкоди. Підстави звільнення від відповідальності за завдану ядерну шкоду.
9. Страхування цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.

Термінологічний словник:

Джерело підвищеної небезпеки, спеціальний делікт, «відповідальність без вини», юридична презумпція, засоби звичайного озброєння, володільць джерела підвищеної небезпеки, власник джерела підвищеної небезпеки, страхування відповідальності власників джерела підвищеної небезпеки, непереборна сила, ядерна шкода, ядерний інцидент, майнова шкода, моральна шкода, вина, причинно-наслідковий зв'язок.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняття джерела підвищеної небезпеки?
2. Які теорії виражають погляди науковців щодо суті джерела підвищеної небезпеки?
3. Чи визнаються джерелом підвищеної небезпеки домашні тварини?
4. Чи визнаються джерелом підвищеної небезпеки дикі тварини за умови їх перебування в природному середовищі?
5. Чи визнається діяльність зі зброєю джерелом підвищеної небезпеки?
6. Хто може бути володільцем джерела підвищеної небезпеки? Розкрийте матеріальну та юридичну ознаки володільця джерела підвищеної небезпеки?
7. За яких обставин володільць джерела підвищеної небезпеки може бути звільнений від обов'язку відшкодування шкоди?
8. Охарактеризуйте правовідносини, що виникають при обов'язковому страхуванні цивільної відповідальності володільців транспортних засобів?
9. Чи поширюються норми Цивільного кодексу на правовідносини, що виникають із заподіяння шкоди взаємодією (зіткненням) морських або повітряних суден?
10. У чому полягають поняття та ознаки ядерної шкоди?
11. Назвіть міжнародні нормативно-правові акти, які регламентують питання, пов'язані із відшкодуванням ядерної шкоди.
12. Охарактеризуйте правові презумпції в теорії цивільного права. Поясніть, що означає термін «спростовні» та «неспростовні» презумпції в доктрині цивільного права?

13. Дайте визначення непереборної сили та приклади її застосування?

Завдання.

1. Громадянин В. незаконно придбав у свого знайомого вогнепальну зброю. Через деякий час, перебуваючи на відпочинку зі своїми знайомими В. почав вихвалитися своїм вмінням користуватися нею, в результаті чого мав місце випадковий постріл. Внаслідок цього один з відпочиваючих громадянин О. одержав кульове поранення в ногу. На яких підставах буде нести відповідальність громадянин В. Чи підпадає вогнепальна зброя під поняття джерела підвищеної небезпеки. Складіть позовну заяву про відшкодування шкоди, заподіяної громадянину О.

2. Водій вантажного автомобіля АТП-222 громадянин К. порушив правила дорожнього руху в результаті чого був вчинений наїзд на палатку з промисловими товарами, яка належала громадянину П. Внаслідок аварії громадянину П. були нанесені легкі тілесні ушкодження, а також пошкоджено товар на суму 1000 гривень. Складіть позовну заяву про відшкодування майнової та моральної шкоди, заподіяної громадянину П. Які б були особливості відшкодування шкоди, якщо вона б була заподіяна гужовим транспортом.

3. Складіть позовну заяву про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок зіткнення двох джерел підвищеної небезпеки, за наявності грубою необережності одного з володільців джерела підвищеної небезпеки, в результаті чого постраждала третя особа (пішохід).

4. П. працював на хіміко-фармацевтичному підприємстві, яке виробляє, в тому числі, і наркотичні препарати. П., який мав доступ на склад готової продукції, вкрав декілька упаковок наркотичних засобів. Увечері після сварки з дружиною прийняв велику дозу наркотичних засобів і в стані сильного алкогольного сп'яніння сів за кермо автомобіля, який належав його батькові (П. керував ним за довіреністю) і знаходився на стоянці. При виїзді зі стоянки ним було пошкоджено два автомобілі.

Дайте правову оцінку правовідносинам, що виникли.

5. Працівник супермаркету Шатренко під час обідньої перерви вийшов із супермаркету пообідати до сусіднього кафе. Однак, переходячи дорогу, він потрапив під колеса авто, в результаті чого зламав два ребра. Власник авто зник з місця аварії. Після виписки з лікарні Шатренко звернувся до суду з позовною заявою до супермаркету про відшкодування йому шкоди. У позові Шатренко звинувачував саме супермаркет у нанесених йому травмах, оскільки той не має власної їдальні і тому чоловік змушений щоразу ходити обідати в сусіднє кафе. Вирішіть справу.

6. Водій вантажівки Туркас після важкої дороги з Києва до Сум зайшов до магазину купити свіжої води, з необережності залишивши ключі від авто в салоні. Місцевий мешканець Харевич, який на той час перебував у нетверезому стані, сів у вантажівку і вчинив наїзд на кіоск. Хто буде нести відповідальність за заподіяну в даному випадку шкоду?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Концепції поняття джерела підвищеної небезпеки в теорії цивільного права.
2. Види джерел підвищеної небезпеки.
3. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки.
4. Правова характеристика страхування цивільно-правової відповідальності.
5. Поняття та ознаки ядерної шкоди.

6. Проаналізуйте автореферат Терещенко Н.В. Особливості відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н.В. Терещенко. - Х. – 2003.

7. Змодельуйте ситуацію та складіть позовну заяву про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

8. Проаналізуйте особливості правового регулювання джерела підвищеної небезпеки в іноземному законодавстві.

9. Складіть підбірку тестових чи практичних завдань по запропонованій тематиці.

10. Складіть підбірку матеріалів судової практики по запропонованій тематиці.

Література до теми:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.

2. Закон України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» від 13 грудня 2001 року № 2893- III. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2893-14>

3. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>

4. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду : Віденська конвенція від 21.05.1963. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_006/page

5. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 р. № 1961-IV/ - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>

6. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» № 2245- III від 18.01.2001р. з наступними змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – С. 73.

7. Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Постанова КМУ від від 28.08.2013 № 808. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/808-2013-%D0%BF>

8. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27.03. 1992 р. № 6. – [Електронний ресурс] –Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>

9. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» від 01. 03. 2013 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» № 956 від 02.08.2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 29. – 23с.

11. Балюк Г.І. Цивільно-правова відповідальність за ядерну шкоду/ Г.І. Балюк, О.Ю. Кронда, О.В. Сушик; за заг. ред.. Г.І. Балюк .- Чернівці: Кондратьєв А.В., 2012.- 143с.

12. Гринько (Русу) С. Д. Сучасні концепції поняття вини у цивільному праві України /С.Д. Гринько (Русу)// Збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті О.А. Пушкіна «Актуальні проблеми цивільного права» (м. Харків, 13-14 травня 2011 р.). – Харків. – 2011. – С. 105 – 106.

13. Ківалова Т. С. До питання про розмежування зобов'язань відшкодування шкоди та деяких інших недоговірних зобов'язань /Т.С. Ківалова// Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. – Одеса: Юридична література. – 2008. – с. 81 – 88.

14. Краснова Ю.А. Особливості розмежування правових категорій «джерело підвищеної небезпеки» та «об'єкт підвищеної небезпеки» /Ю.А.Краснова// Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: матеріали круглого столу, Київ, 27 травня 2016 року.- Київ, 2016.-С.306-310.

15. Лесько Ю.В. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів: автореф. дис. канд. юрид. наук:12.00.03/Лесько Ю.В.-Харків, 2017.-22с.

16. Мануїлова К.В. Міжнародна уніфікація норм про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: монографія / К.В.Мануїлова.- Одеса: Гельветика. - 2017. – 191 с.

17. Немцева А. О. Теоретико-правовий аналіз відповідальності без вини у цивільному праві України /А.О. Немцева. - дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Київ, 2016. – 213 с.

18. Отраднова О.О. Деліктні зобов'язання в цивільному праві Франції / О.О. Отраднова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – 2012. – Випуск 92. – С. 115 – 118.

19. Пендяга Г. Л. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г. Л. Пендяга; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.– К., 2008. – 15 с.

20. Терещенко Н. В. Особливості відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Терещенко Наталья Володимирівна; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003 – 163 с.

21. Шемшур О. В. Поняття та правова природа ризику у приватному праві / О. В. Шемшур // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Юрид. науки. – Вип. 94. – К. – 2012. – С. 105 – 108.

22. Шиян О. До питання встановлення вини у справах з відшкодування шкоди, завданої джерелами підвищеної небезпеки/ О. Шиян// Право України.-2010.-№б.- С.208.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК НЕДОЛІКІВ ТОВАРІВ, РОБІТ, ПОСЛУГ

Методичні вказівки: У сучасному цивільному обороті часто виникають правовідносини, спрямовані на задоволення повсякденних, побутових потреб фізичних та юридичних осіб у товарах, роботах, послугах. Пріоритетним заподіянням законодавця в даній сфері є забезпечення безпеки споживачів товарів, робіт (послуг) і третіх осіб, захист їх майнових та особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів від порушень, пов'язаних із конструктивним, рецептурними технологічними чи іншими недоліками таких товарів, робіт, послуг.

У зв'язку із цим, в законодавстві існує цілий спектр правових норм, що встановлюють особливі правила відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг. В ході підготовки семінарського заняття необхідно звернути увагу на поняття вказаного зобов'язання та його ознаки, підстави його виникнення та припинення. Окрему увагу слід приділити особливостям суб'єктного складу правовідносин по відшкодуванню шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг.

Питання для вивчення та обговорення:

1. Поняття зобов'язання з відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
2. Законодавство щодо врегулювання зобов'язань з відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
3. Підстави виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
4. Суб'єктний склад зобов'язань з відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) та зміст зобов'язань.
5. Строки у зобов'язаннях з відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) (строк придатності, строк служби, гарантійні строки тощо).
6. Звільнення від відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
7. Міжнародний досвід врегулювання відносин, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Термінологічний словник:

Споживач, товари, роботи, послуга, дефект продукції, недоліки товару, рецептурний недолік, конструктивний недолік, технологічний недолік, істотний недолік товару, недостовірна інформація, недостатня інформація, строк придатності товару, строк служби товару, гарантійний строк, непереборна сила, безпека продукції, виконавець, виробник,

Контрольні питання:

1. Назвіть ознаки, яким має відповідати безпечна для життя та здоров'я продукція.
2. Дайте визначення гарантійного строку, визначеного законодавством.
3. За яких умов недолік товару буде визнаватися як істотний недолік?
4. Назвіть та охарактеризуйте права та обов'язки споживачів, закріплені на рівні Закону України «Про захист прав споживачів».
5. Охарактеризуйте право споживача на інформацію про продукцію.
6. Поясніть, за яких умов продукція визнається такою, що має дефект?
7. За яких умов виробник звільняється від відповідальності за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції?

Завдання:

1. У жовтні 2007 року М. придбав в супермаркеті «Мегаполіс» за 6100 грн. мобільний телефон. У листопаді 2007 року в ньому були виявлені суттєві недоліки. Однак представники цього супермаркету відмовилися позитивно вирішити правовий конфлікт, посилаючись на те, що вади придбаного товару виникли з вини

постачальника цієї продукції. З посиланням на викладене М. звернувся до суду про стягнення з відповідача 6100 гривень (вартість мобільного телефону) та 300 гривень моральної (немайнової) шкоди, оскільки зазнав душевних страждань.

Вирішіть ситуацію, що склалася.

2. Громадянин Крамар прийшов до магазину здійснити покупку і під час покупки поклав свої особисті речі на скляний прилавок. Однак перед тим, як він поклав на прилавок свої речі, продавець сказала: «Обережно, ви розіб'єте вітрину», але було вже запізно і скляна вітрина не витримала і тріснула. Після цього директор магазину запропонував покупцю компенсувати магазину збитки, оцінені вартістю вітрини. Проте Крамар відмовився сплачувати цю суму, аргументуючи це тим, що, по-перше, у магазині покупцям немає де ставити свої особисті речі і, по-друге, його ніхто не попередив про крихкість вітрини. Тоді директор магазину запропонував компенсувати збитки магазину продавцю, бо вона своєчасно не попередила покупця не ставити речі на скляний прилавок.

Хто в даному випадку повинен нести відповідальність за збитки, спричинені магазину?

Теми індивідуальних виступів (рефератів):

1. Права та обов'язки споживача за Законом України «Про захист прав споживачів».
2. Проанотуйте Закон України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції».
3. Підстави цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг.
4. Формування концепції щодо захисту прав споживачів та її головні положення.
5. Учасники правовідносин у сфері охорони прав споживачів.
6. Поняття та співвідношення засобів та способів захисту прав споживачів.

Література до теми:

1. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 // Відомості верховної Ради України. – 1991. - № 30. – Ст. 379.
2. Закон України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» // Відомості верховної Ради України. – 2011. - № 47. – Ст. 531.
3. Бубіна А. І. Деякі особливості відшкодування шкоди, завданої здоров'ю внаслідок дорожньо-транспортної пригоди /А.І.Бубіна// Актуальні проблеми держави і права.-2011.-вип.59.-С.507-516
4. Галянтич М.К. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди / М.К. Галянтич.-К.: Юрінком Інтер, 2011.-619с.
5. Майстер І.П. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих нематеріальних прав фізичної особи: автореф. дис. канд. юрид. наук:12.00.03/ І.П. Майстер. - Київ, 2015. – 20 с.
6. Онищенко О.С. Відшкодування моральної шкоди у деліктних зобов'язаннях: автореф. дис.. канд.. юрид. наук:12.00.03/ Онищенко О.С.- Київ,2017.-20с.
7. Примак В.Д. Теоретичні проблеми відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності у цивільному праві України: автореф. дис. д-ра юрид. наук:12.00.03/ В.Д. Примак.- Київ. - 2015. – 32 с.
8. Рубан О.О. Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю або життю фізичної особи на виробництві за цивільним законодавством України: автореф. дис.. канд. юрид. наук:12.00.03/ Рубан О.О.- Харків. – 2017. - 20с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Джерела законодавства:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.
3. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19.05. 2011 р. № 3390-IV. Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 47. – Ст. 531.
4. Про захист прав споживачів: Закон України 12.05.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №30 . –Ст. 379.
5. Про державну службу: Закон України від 15.12.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. - № 4. – Ст. 43.
6. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 1. – Ст.1.
7. Закон України Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення від 13 грудня 2001 року № 2893- III. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2893-14>
8. Закон України Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>
9. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду : Віденська конвенція від 21.05.1963. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_006/page
10. Закон України Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів від 01.07.2004 р. № 1961-IV/ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
11. Закон України Про об'єкти підвищеної небезпеки № 2245- III від 18.01.2001р. з наступними змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – С. 73.
12. Про Концепцію забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів: Указ Президента України від 28.12.2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. - № 52. – Ст. 3435.
13. Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Постанова КМУ від від 28.08.2013 № 808. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/808-2013-%D0%BF>
14. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27.03. 1992 р. № 6. – [Електронний ресурс] –Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>
15. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» від 01. 03. 2013 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» № 956 від 02.08.2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 29. – 23с.
17. Про порядок виконання Державним казначейством України рішень суду щодо відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури, а також судів: Затверджено наказом Державного казначейства України від 07. 03. 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. - № 13. – Ст. 603.

18. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Верховного Суду України від 27.03. 1992 р. № 6 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 1.

19. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Верховного Суду України від 31.03.1995р. - № 4.

20. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова Верховного Суду України від 12.04.1996 р. - № 5.

21. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Верховного Суду України від 07. 02. 2003 р. - № 2. // Вісник Верховного Суду України. – 2003. - № 1.

22. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів: Постанова Верховного Суду України від 02. 07. 2004 р. № 13. – Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 8.

Навчально-методична та наукова література:

1. Антимонов Б.С. Гражданская ответственность за вред, причиненный источником повышенной опасности / Б.С. Антимонов. – М., 1952.

2. Белякова А.М. Гражданско-правовая ответственность за причинение вреда / А.М. Белякова. – М.: 1986.

3. Белякова А.М. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности / А.М. Белякова. – М.: МГУ, 1972.

4. Боброва Д.В. Деликтная ответственность и ее роль в охране прав граждан и социалистических организаций / Д.В. Боброва. – Повышение роли гражданско-правовой ответственности в охране прав и интересов граждан и организаций / под ред. Я.Н. Шевченко. – К., 1988.

5. Боброва Д.В. Цивільне законодавство /Д.В. Боброва // Загальна теорія цивільного права: підручник / за ред. О.А. Підпригори і Д.В. Бобрової. – К., 1992.

6. Бойко М.Д. Відшкодування шкоди: Правовий аспект: навч.-метод. посіб. / М.Д. Бойко. – К.: Атіка, 2007.

7. Бойко М.Д. Процесуальні документи у сфері цивільно-правових відносин: Зразки документів, коментарі, роз'яснення / М.Д. Бойко, М.А. Хазін. – К.: Атіка, 2007.

8. Буркацький Л.К. Захист цивільного права та інтересу: Методика складання документів, коментарі, позовні та інші заяви: навч. посіб. для вузів / Л.К. Буркацький. – К.: Юрінком Інтер, 2005.

9. Боярський О.О. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.О. Боярський. – О., 2008.

10. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди: навчальний посібник / М.К. Галантич, А.Б. Гриняк, Т.С. Ківалова та інші. – К.: Юрінком Інтер, 2011.

11. Волков О.А. Зобов'язання відшкодування шкоди, завданої в стані крайньої необхідності за цивільним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.А. Волков. – О., 2009.

12. Габріадзе М.Р. Зобов'язання, що виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, у цивільному законодавстві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / М.Р. Габріадзе. – К., 2007.

13. Глущенко І.В. Поняття та система деліктних зобов'язань за чинним цивільним кодексом України /Зб. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - Вип.17, Івано-Франківськ, 2006.

14. Донська Л.Д. Причинний зв'язок у цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.Д. Донська. – О., 2006.

15. Донцов С.Е., Глянцев В.В. Возмещение вреда по советскому законодательству. – М., 1990 р.

16. Жуковська О.Л. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: деякі аспекти проблеми / О.Л. Жуковська. – К.: Либідь, 1994.
17. Загорулько А.И. Обязательства по возмещению вреда, причиненного субъектами гражданского права / А.И. Загорулько. – Х.: Консум, 1996.
18. Загорулько А.И. Зобов'язання по відшкодуванню шкоди, що завдана суб'єктами цивільного права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / А.И. Загорулько. – Х., 1998.
19. Іваненко Л.М. Цивільно-правове забезпечення прав споживачів на належну якість товару: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.М. Іваненко. – К., 1998.
20. Ігнатенко В.М. Зобов'язання зі створення небезпеки (загрози) за новим Цивільним Кодексом України / В.М. Ігнатенко // Проблеми законності: Респ. міжвідомч. науковий збірник // Відп. ред. В.Я.Тацій., Харків, Нац. юрид. акад. України, 2002р.
21. Ігнатенко В.М. Характеристика підстав виникнення недоговірних зобов'язань / В.М. Ігнатенко // Проблеми законності: Респ. міжвідомч. науковий збірник // Відп. ред. В.Я.Тацій., Харків, Нац. юрид. акад. України, 2000р.
22. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності / І.С. Канзафарова. – Одеса: Астропринт, 2006. – 262 с.
23. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: 12.00.03 / Т.С. Ківалова. – О., 2008.
24. Красавчиков О.А. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности / О.А. Красавчиков. - М., 1966г.
25. Крисань Т.Є. Збитки як категорія цивільного права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Т.Є. Крисань. – О., 2008.
26. Лов'як О.О. В: Відшкодування шкоди, завданої громадянинуві службовими особами органів внутрішніх справ України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.О. Лов'як. – К., 2007.
27. Миколенко О.І. Проблеми відшкодування шкоди, завданої адміністративним правопорушенням: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.І. Миколенко. – Х., 2000.
28. Ніжинська І.С. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / І.С. Ніжинська – К., 2003.
29. Отраднова О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: навч. посіб /О.О. Отраднова. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 240 с.
30. Отраднова О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: монографія // О. О. Отраднова. –К., Юрінком Інтер. – 2014. – 328 с.
31. Паліюк В.П. Правове регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / В.П. Паліюк. – Х., 2000.
32. Письменна О.П. Правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням прав споживачів внаслідок недоліків товарів (послуг): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.П. Письменна – О., 2007.
33. Плачков Д.Ф. Відшкодування шкоди фізичній особі, що потерпіла від злочину, за цивільним законодавством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Д.Ф. Плачков. – О., 2008.
34. Примак В.Д. Теоретичні проблеми відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності у цивільному праві України: автореф. дис. д-ра юрид. наук:12.00.03/ В.Д. Примак.- Київ. - 2015. – 32 с.
35. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами за цивільним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.Я. Ременяк. – О., 2007.

36. Руссу С.Д. Делікти в цивільному праві України: навч. посіб. / С.Д. Руссу. – Х., 2001.
37. Судова практика з відшкодування моральної шкоди / уклад. В.І. Макунян. – К.: Істина, 2008.
38. Терещенко Н.В. Особливості відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н.В. Терещенко. – Х., 2003.
39. Церковна О.В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.В. Церковна. – О., 2008.
40. Чернадчук В.Д. Завдання моральної шкоди як умова відповідальності / В.Д. Чернадчук // Держава і право: зб. наук. праць. – К., 2000.
41. Чернат В.А. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / В.А. Чернат. – О., 2006.
42. Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.І. Шимон. – К., 1998.
43. Шимон С.І. Відшкодування моральної шкоди / Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика // за заг. ред. М.К. Галянтича. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 11 – 25
44. Яновицька Г.Б. Відновлення майнових прав незаконно засуджених та реабілітованих громадян: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г.Б. Яновицька. – Х., 2005.

Додаткова література міститься у планах до семінарських занять.